

Kring voor Heemkunde Berchem vzw

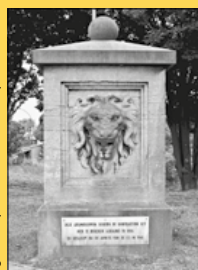
**Driemaandelijks tijdschrift Heemtenberg:
Zomer 2014 | jaargang 22 - nummer 118**

België-Belgique

P.B.

Berchem 1
8/4384

Heemtenberg nr. 118

Verantwoordelijke uitgever: Walter Gysen
Auwersstraat 34 - 2600 Berchem
Afgiftekantoor: Berchem 1 - P. 206435

Heemtenberg

Driemaandelijks tijdschrift van de
KRING VOOR HEEMKUNDE BERCHEM vzw

Erevoorzitter René Goossens

RAAD VAN BESTUUR

Voorzitter Walter Gysen
Penningmeester Luc Van den Bempt
Secretaris Paul Gysen

Raadsleden: Hugo Belmans, Marc Kelders, Nicole Peeters, Kris Reymer,
Chris Van der Snickt, Liliane Voorspoels.

Redactie Heemtenberg: Walter Gysen, Chris Van der Snickt, Paul Gysen
Tel. 03 230 17 51 | Tel. 03 292 51 15
e-mail: heemtenberg@heemkundeberchem.be

Lay-out: Paul Gysen | ntp@heemkundeberchem.be

Secretariaat: Auwersstraat 34, 2600 Berchem | e-mail: info@heemkundeberchem.be
Internet: www.heemkundeberchem.be
Facebook: www.facebook.com/heemkundeberchem

LIDGELDEN of STEUN AAN ONZE KRING

Familiaal lidmaatschap: € 12,00 per jaar

Steunend lid: € 17,00 per jaar

Erelid vanaf: € 32,00 per jaar

Bankrekening: IBAN BE53 0680 7122 0053
op naam van Kring voor Heemkunde Berchem

Zoldermuseum "Schaliënhoeve"

Rooiplein 6 - 2600 Berchem (Domein Park-West - La Piazza)

open elke 2de en 4de zondag van de maand

van 14.00 tot 17.00 uur

Groepsbezoek mogelijk, voor info 03 292 51 15
e-mail: info@heemkundeberchem.be

Noot van de redactie:

Elke auteur blijft verantwoordelijk voor zijn eigen tekst.

Heemtenberg

uitgave van de
KRINGVOORHEEMKUNDEBERCHEM vzw
opgericht in mei 1962

Zomer 2014

Jg. 22 - nr. 118

Inhoudstafel

Contactgegevens	pag. 2
Inhoudstafel	pag. 3
Heemkringleven	pag. 4
➤ Gaston Van Bulck gehuldigd op Goudag	pag. 4
➤ Algemene Ledenvergadering - 19 april 2014	
Administratief jaarverslag	pag. 5
➤ Berchemse kunstenaars gezocht voor Kerst Creatief 2014	pag. 8
➤ Vernieuwing zoldermuseum	pag. 9
➤ Documentatiemateriaal gezocht...	pag. 11
➤ Kring voor Heemkunde Berchem op Facebook	pag. 18
➤ Expo 100 jaar Harmonie "De Vriendenkring"	pag. 38
Groote Oorlog	
➤ Klaproos in Vlaamse Velden: bloem en symbool (2)	pag. 13
➤ "De Groote Oorlog" - geschiedkundig (deel 1)	pag. 19
Ons Heem	
➤ Beroering bij de bakkers van Berchem 1744-1746	pag. 22
➤ Berchem Sport 1966-1969:	
Bijna naar 3de en daarna aan de top in 2de (deel 1)	pag. 28
➤ Juf Antoinette Creyten haalt nog herinneringen op	pag. 31
➤ Eugene Yoors - Berchems kunstenaar (deel 1)	pag. 34
Vroeger en nu	
➤ Berchem 1914 - Hoek Bakkerstraat-Lambertusstraat	pag. 12

Gaston Van Bulck gehuldigd op Gouwdag

Op 1 maart 2014, werd Gaston Van Bulck, lid van onze heemkring en medewerker van ons magazine Heemtenberg, door de Gouw Antwerpen gehuldigd tijdens de Gouwdag in Aartselaar.

Hij kreeg *“het Deken Jozef Van Herck eremerk”*, zowat de Kroonorde van de heemkundige wereld. Dit omwille van zijn jarenlange volkse en wetenschappelijke bijdrage aan de volkscultuur. Gaston publiceerde reeds in minstens 18 heemkundige tijdschriften, maar ook in andere wetenschappelijke tijdschriften of jaarboeken. Hij was voormalig voorzitter, de huidige archivaris en hoofdredacteur bij de heemkundige kring van Borgerhout, Gitschotelbuurschap. Het laudatio dat werd opgemaakt besloot met de volgende paragraaf: *“Naast een indrukwekkend palmares als amateur-archeoloog, voorzitter, eindredacteur en auteur, is Gaston Van Bulck vooral ook een toonbeeld van meer dan 35 jaar puur vrijwilligerschap. De man, die we vandaag eren binnen Heemkunde Gouw Antwerpen is een toegewijd en zeer verstandig heemkundige, een deskundige en gerenomeerde amateur-archeoloog, maar tegelijkertijd ook een gewone, bescheiden gebleven mens, die als voorzitter aan anderen kansen gaf om zich verder te ontplooiën.”*

Gaston Van Bulck met zijn echtgenote op de Gouwdag in Aartselaar.
Tekst en foto: Geert Janssens - Gitschotelbuurschap

Algemene Ledenvergadering - 19 april 2014

Op zaterdag 19 april 2014 hielden we onze jaarlijkse algemene ledenvergadering in Huize Berchem, op de hoek van de Grotesteenweg en Driekoningenstraat. Een 40-tal leden en vrienden van onze heemkring hadden zich hiervoor ingeschreven.

Zoals beloofd in ons vorig nummer van Heemtenberg, toonden we eerst onze verrassing. Onze leden kregen de presentatie van “Grotesteenweg - vroeger en nu” in première te zien. Eerst waren er de vragen en commentaren bij de oude foto's: soms was de plek onherkenbaar omdat de foto's van rond 1900 dateren, andere foto's waren quasi onveranderd gebleven en werden onmiddellijk herkend. In de presentatie bevinden zich foto's van rond 1900, 1955, 1974 en eind jaren 1980-2006. Een ongeveer 15 minuten durende presentatie die op luid applaus onthaald werd.

Hierna volgde het administratief jaarverslag en werd de vergadering afgesloten met koffie of thee en een stukje overheerlijke taart.

Administratief jaarverslag

Tijdens het werkjaar 2013 kwam de raad van bestuur acht maal samen. Buiten de normale terugkerende punten zoals goedkeuring verslag vorige zitting en maandelijks kasverslag kwamen op de vergaderingen volgende punten aan bod.

Op de vergadering van 1 februari 2013 werden de contacten met het districtsbestuur besproken. De rekeningen voor energiegebruik (gas, water, elektriciteit) in de gehuurde lokalen lopen te hoog op. Ook zijn de rekeningen van onze hoofdhuurder vzw Buurthuis Posthof niet gestoofd met bewijzen. Ook werd onze huur opgezegd door de hoofdhuurder, die op zijn beurt de huur opzegde aan het einde van de huurovereenkomst juni 2013.

Op de vergadering van 4 april 2013 werd besloten een missie te formuleren om via alle mogelijke middelen onze vereniging kenbaar en aantrekkelijk te maken voor de Berchemnaren. Het district zal ons nog voor 6 maand steunen i.v.m. de huur van de lokalen in

de Frederik de Merodestraat. We moeten tegen eind december 2013 deze locatie verlaten.

Op de vergadering van 26 april 2013 werden de contacten besproken tussen onze kring en het districtscollege. Ook de energiekosten komen nog aan bod. Er moet nog een bespreking hierover volgen met Buurthuis Posthof en de eigenaars van Anprojects.

Op de vergadering van 31 mei 2013 werden nogmaals contacten besproken i.v.m. Anprojects voor de energiekosten.

Op de vergadering van 28 juni 2013 werd akte genomen dat de districtsvoorzitster een oplossing vond voor het financieel geschil tussen onze kring en Buurthuis Posthof i.v.m. de energiekosten.

Op 27 september 2013 wordt onderzocht hoe we ons archief van de Frederik de Merodestraat best zouden kunnen overbrengen naar het zoldermuseum en welke plaats we hiervoor moesten voorzien.

Op 29 november 2013 bogen we ons over de verzekeringen die onze kring afsloot en of ze voldoende dekking waarborgden. De verhuis van het archief was praktisch achter de rug dank zij enkele bestuursleden die zich hiervoor hebben ingezet.

Op 20 december 2013 beslisten we om ons archief open te stellen als documentatiecentrum voor belangstellenden.

Buiten deze vergaderingen werden nog verschillende bijeenkomsten besteed aan onze eigen kringwerking en hoe we deze beter bekend konden maken bij het publiek. De definitieve teksten zullen overgemaakt worden aan het districtsbestuur.

Op 20 december 2013 werd een eerste bijeenkomst gehouden om de herdenking van de eerste wereldoorlog te organiseren vanaf 2014 tot 2018.

Op 14 maart 2013 werd de algemene statutaire vergadering gehouden waarbij zowel het jaarverslag 2012, het financieel verslag 2012, de jaarplanning 2013 en de begroting 2013 werden goedgekeurd. Aan de bestuurders werd kwijting verleend voor goed bestuur.

Op 27 april 2013 werd in huize Berchem de algemene ledenvergadering gehouden. Een 35-tal leden namen hieraan deel. Na afhandeling van

het administratief gedeelte werden de aanwezigen getraceerd op taart met koffie of thee. Het was een goede gelegenheid om eens een praatje te maken met onze aanwezige leden.

Op zaterdag 14 september 2013 namen we traditiegetrouw deel aan "Berchem Bruist".

Ons zoldermuseum trok in 2013, 201 bezoekers. Dit dank zij het opnemen van een bezoek via een wandeling op Erfgoedddag. In de maanden februari, maart, april, mei, juni, juli, september en oktober 2013 werd er oude foto's van Berchem tentoongesteld. Wegens de verhuis van ons archief naar het zoldermuseum werd het gesloten van november 2013 tot en met februari 2014.

Ons ledenblad "Heemtenberg" verscheen in 2013 viermaal en was flink gestoffeerd en verzorgd.

Tijdens 2013 werd onze erevoorzitter René Goossens gevierd als 100-jarige en werd er een speciaal artikel gewijd aan hem. We moesten afscheid nemen van oud-bestuurder René Lamagie en oud-medewerker Jozef Perck. □

Voorzitter Walter Gysen aan het woord tijdens de jaarvergadering.

Berchemse kunstenaars gezocht voor Kerst Creatief 2014

In het weekend van 13 en 14 december organiseert het Parochiale Feestcomité van Onze-Lieve-Vrouw Middelaars voor de derde maal Kerst Creatief.

Tijdens dit ontmoetingsmoment kunnen enkele Berchemse kunstenaars zich voorstellen aan de bezoekers. We willen in 2014 andere kunstenaars aan bod laten komen dan in 2012 en 2013 of minstens een andere kunstvorm van eenzelfde artiest. We mikken evengoed op de ervaren kunstenaar die al prijzen in de wacht sleepte als op de creatieve amateur die passioneel opgaat in zijn / haar hobby.

Het gebeuren heeft plaats in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw-Middelaars aan de Strijdhoflaan 18 in 2600 Berchem.

Daarnaast zijn er standen van de Uitgeverij Muurkanten, Welzijnzorg, de Werkgroep Brody. Centraal in de opstelling staat het praatcafé waar u kan genieten van een kop koffie, thee of warme choco met een versnapering.

Het evenement wordt ondersteund door het district Berchem!

Bent u artistiek bezig en hebt u interesse om mee te doen, neem dan zo snel mogelijk contact op met de voorzitter van het **Parochiale Feestcomité, Mia Verbanck (0495 28 65 38 e-mail mia.verbanck@skynet.be)**.

Vernieuwing zoldermuseum

Een bezoeker van ons zoldermuseum die tien jaar geleden de stijle trap met gezwinde of soms met meer moeite en een eerste blik kon werpen op de eerste toonkast zag juist hetzelfde als diegene die in september 2013 ons museum bezocht. Enkel de laatste maanden van 2013 werd deze kast gevuld met voorwerpen uit het Chiro-tijdperk van de jaren 50 tot 70 van de vorige eeuw.

Ook het overbrengen van onze archieven naar de zolder “Schaliënhoeve” zorgde ervoor dat we de religiekamer moesten ombouwen tot archief- en vergaderruimte. We hadden maar twee mogelijkheden: ofwel uitkijken naar een nieuwe locatie, ofwel ons museum grondig te vernieuwen ook omdat nieuwe lokalen niet op één, twee, drie gevonden worden.

Ook het districtsbestuur is ervan overtuigd dat zoiets dringend nodig is, maar dat kost tijd en onze financiële mogelijkheden laten ons niet toe in de private sector iets degelijk en geschikt te vinden. Dan maar de tweede oplossing. Een grondige vernieuwing dus...

Ons museumteam werd intussen gelukkig aangevuld met twee jongere krachten met nieuwe frisse ideeën die in onderling overleg aan het bestuur herstructureringsplannen voorlegden die ook financieel haalbaar waren. Na goedkeuring van deze plannen kon men starten met de werken.

Op één maand tijd werd met volle krachten de zaak onder handen genomen. Iedereen was ervan overtuigd dat het museum overvol stond. De inhoud van de kasten werd verminderd en gewijzigd zodat de tentoongestelde zaken meer met mekaar overeenstemden.

Gammele panelen werden verwijderd en vervangen door MDF-platen geplaatst op een stevige balkenconstructie. De tentoongestelde foto's werden aangevuld met een grondplan van ons district en sommige waardevolle documenten ingelijst in moderne kaders.

Bent u verhuisd of gaat u binnenkort verhuizen?

Vergeet dan niet uw adreswijziging tijdig mee te delen aan onze redactie en ontvang ons tijdschrift Heemtenberg op uw nieuwe adres! Contacteer ons op 03 230 17 51 of via e-mail heemtenberg@heemkundeberchem.be

Men zegt soms dat de eerste blik op een museum onmiddellijk de bezoeker een indruk geeft wat hij van de rest te verwachten heeft. Daarom werd de toegang modern aangepakt met kastjes voor folders, tijdschriften enz. Ook een bord en affiches delen mee wat er momenteel tentoongesteld wordt en ook wat er de volgende maanden te verwachten valt.

De ambachtenkamer werd gedeeltelijk verplaatst naar de grote zolder. De “pastorie” vervangt de ambachtenkamer waar gedeeltelijk de religie werd ondergebracht. Wij wensen het vernieuwde museumteam van harte te feliciteren met hun soms zware arbeid en hun geslaagde prestatie.

Bij de opening van het vernieuwde museum op 27 april 2014 tijdens de Erfgoeddag 2014 telden we alvast een kleine 30-tal bezoekers.

Iedereen was zeer lovend voor het verfraaide museum dat ze zeer overzichtelijk vonden. Een bezoekje aan ons verfraaid en opgefrist museum loont zeker de moeite!

U kunt bij ons altijd terecht, elke 2de en 4de zondag van de maand tussen 14.00 en 17.00 uur. Groepsbezoek en bezoek na afspraak is nog altijd mogelijk - meer info op het nummer 03 292 51 15.

Walter Gysen | voorzitter ☐

Documentatiemateriaal gezocht...

Ons team is voortdurend op zoek naar allerlei informatie over verschillende onderwerpen waarmee u ons mogelijk kunt helpen:

Welke zijn deze onderwerpen?

- **De Grote Oorlog - 1914-1918**
- **Het bombardement van oktober 1914**
- **De Bevrijding - september 1944**

Wat zoeken we?

- foto's, brieven en postkaarten
- informatie, geschiedenis en alle documentatie
- oorlogsdagboeken en dagelijkse leven
- oorlogsrecepten en oorlogskeuken
- documenten: militaire (Belgische en Duitse) als overheidsdocumenten, Vuurkaarten, medailles, ...
- allerlei materiaal zoals een Belgische of Duitse helm, uniformen en nog vele andere dingen...
- noodgeld (WO I), rantsoenkaarten, identiteitskaarten, bloemzakken (WO I)...
- vluchtverhalen van Berchemnaars
- soldatenverhalen en militaria...

Kent u misschien nog mensen die verhalen kennen of documentatie willen delen?

Aarzel niet, bel ons: 03 230 17 51 (Walter Gysen)

03 292 51 15 (Paul Gysen)

e-mail: Groote-Oorlog@heemkundeberchem.be

Paul Gysen ☐

▲ Oktober 1914 na het Bombardement op Antwerpen: vernield huis op de hoek van de Bakkerstraat (Ferdinand Coosemansstraat en de Lambertusstraat (Sint-Lambertusstraat).

▼ Dezelfde hoekwinkel en/of-woning rond 1974.

Klaproos in Vlaamse Velden: bloem en symbool (2)

door Paul Gysen

“In Flanders Fields” - Wie was de schrijver?

Luitenant-kolonel

John Alexander McCrae in 1914

De dichter John McCrae

De Canadese arts, officier, lesgever en dichter John McCrae werd geboren in Guelph, Ontario op 30 november 1872 als tweede zoon van Schotse immigranten.

John McCrae had een opmerkelijke affiniteit voor mens en dier. Zijn vele vrienden en collega's beschreven hem als een warm en meelevend persoon met hoge principes.

Nadat hij met onderscheiding afstudeerde aan de Medical School in Toronto in 1898 deed hij dienst bij de artillerie tijdens de 2de Boerenoorlog in Zuid-Afrika (1899-1901). Hij was geschokt door de slechte verzorging van de zieke en gewonde soldaten.

Na zijn terugkeer maakte hij zijn opleiding pathology verder af aan de McGill University in Montreal. Hij werd hierna een geassocieerd arts in het Royal Victoria Hospital in 1904 terwijl hij dienstdoend resident-officier was in het Toronto General Hospital. Hij bouwde een drukke privépraktijk op, gaf les op McGill University en was professor pathology op de Universiteit van Vermont, een positie die hij bekleedde tot in 1911.

Als auteur schreef John McCrae een hele reeks artikelen in medische tijdschriften, was hij co-auteur van “Lesboek Pathologie voor Studenten Geneeskunde” en publiceerde een aantal gedichten, brieven, artikels en kortverhalen in Canadese tijdschriften. Ook werkte hij mee aan “Osler’s Boek van Moderne Geneeskunde”, een 10-delig lesboek van William Osler.

In 1914 bij het begin van de Eerste Wereldoorlog volgde hij zijn plichtsgevoel tegenover God, zijn land en zijn medemens en schreef zich in voor dienst in het leger. In een brief aan zijn moeder schreef hij: *“Ik ben écht bang, maar nog banger om thuis achter te blijven met mijn geweten.”* Op zijn 42ste was McCrae ouder dan de meeste oorlogsvrijwilligers toen hij dienst nam.

In 1915 werd hij benoemd tot majoor en aangesteld als brigade-arts bij de 1ste Brigade van de Canadian Forces Artillery, gestationeerd in Ieper.

Naar Europa: Bonfire en Bonneau

Toen McCrae naar Europa vertrok, nam hij zijn paard Bonfire mee, een geschenk van een vriend.

McCrae was erg gesteld op dieren en vaak schreef hij naar huis naar zijn neefje en nichtje alsof de brieven geschreven waren door Bon-fire en ondertekende deze dan ook met een hoefafdruk.

John McCrae met Bonneau.

John McCrae met zijn paard Bonfire en zijn hond Bonneau.

Tijdens zijn verblijf in Ieper werd hij, zoals hij het zelf noemde, ‘geadopteerd’ door een hond die hij Bonneau doopte. De hond Bonneau vergezelde McCrae op zijn rondes door de ziekenzalen.

De slag bij Ieper

Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) is er rond Ieper zwaar gevochten; het gebied werd vanwege de uitstulping die het in de frontlijn vormde ‘the Ypres Salient’ genoemd. Men onderscheidt zelfs drie periodes met grote veldslagen waarvan de eerste in 1914 plaatsvond waarbij het gedecimeerde Engelse beroepsleger (the Old Contemptibles) een doorbraak van het Duitse leger wist te voorkomen.

De tweede slag bij Ieper (de Engelsen spraken over ‘Wipers’) begon op 22 april 1915. De Duitsers gebruikten toen voor het eerst chloorgas in de strijd tegen het Franse leger tussen Steenstraat en Pilkem in de buurt van Boezinge. De derde slag bij Ieper is de beruchte “Slag bij Passendale” waarbij de gruwel elke verbeelding tartte en waar in totaal aan beide zijden meer dan 460.000 slachtoffers waren te betreuren. Tijdens de tweede slag bij Ieper - “de 17 dagen van Hades” zoals McCrae deze periode beschreef - verzorgde hij en zijn medisch personeel bijna

De verpleegpost in de buurt van “Essex Farm”.
In 1915 was deze nog niet gebetonneerd.

4600 gekwetste soldaten. McCrae leidde toen een Field Dressing Station of vooruitgeschoven verpleegpost achter de linies langs de hoofdweg van Ieper naar Boezinge. Deze lag vlak naast een brug over de Ieperlee, aangelegd door de Royal Engineers en gekend als “Brielen Bridge”. De boerderij in de buurt kreeg de bijnaam “Essex Farm”. Dit

werd later ook de naam voor de begraafplaats die ontstond naast deze verpleegpost - “Essex Farm Cemetery”. Op het hoogtepunt van de slag waren de gasaanvallen gericht op het Canadese leger zodat deze nog dichterbij het front kwam te liggen.

In een brief aan zijn moeder beschreef hij de slag als een “nachtmerrie”: *“Al zeven dagen en nachten dragen we dezelfde kleren, zelfs onze laarzen hebben we niet uit gedaan, tenzij heel eventjes. Die ganse tijd was ik wakker, kanongebulder en geweerschoten stopten niet eens gedurende zestig seconden...en bij dit alles was er ook de aanblik van de doden,*

de gewonden, verminkten, en de verschrikkelijke angst dat de linie het zou begeven.”

Luitenant-kolonel John McCrae

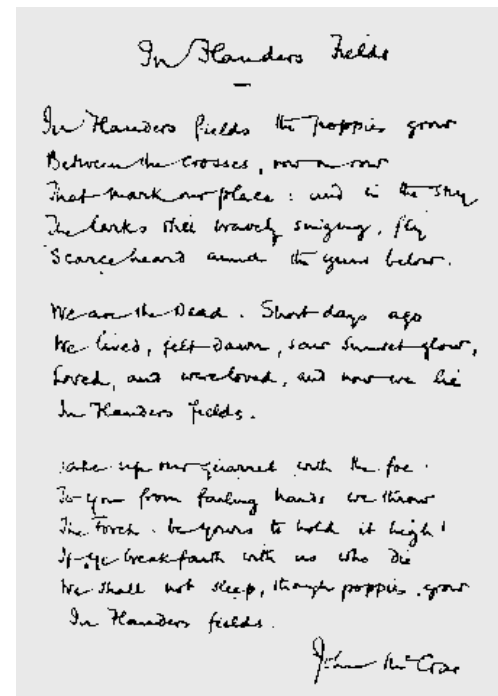
Op 17 april 1915 werd McCrae bevorderd tot luitenant-kolonel. Op 1 juni 1915 verliet hij het front voor zijn overplaatsing naar het “Number 3 General Hospital” in het Franse Boulogne waar hij gewonde soldaten zou verzorgen van de Slag bij de Somme, de Vimy-heuvelrug, Arras en Passendale. Op 5 januari 1918 werd McCrae de eerste Canadees ooit die zou benoemd worden tot geneesheer-adviseur bij de Britse veldlegers. Jammer genoeg zou hij overlijden vooraleer hij deze functie zou waarnemen.

Van jongs af had McCrae last van astma en sedert december 1917 was zijn gezondheid sterk achteruit gegaan. Hij bezweek aan een longontsteking en meningitis op 28 januari 1918 in het “Number 14 British General Hospital for Officers” in Boulogne. Zijn paard Bonfire leidde de begrafenisstoet, volgens militaire traditie zijn meesters laarzen omgekeerd in de stijgbeugels. Luitenant-kolonel John McCrae MD¹ werd begraven met militaire eer op het kerkhof van Wimereux, Frankrijk. John McCrae's begrafenis was een van de meest bijgewoonde begrafenisplechtigheden van de hele oorlog. Zijn vele vrienden, militaire hoogwaardigheidsbekleders, verpleegsters en collega's waren allen aanwezig.

De begrafenisstoet met de lijkst van John McCrae, gevolgd door Bonfire.

1 MD: Doctor of Medicine (afkorting: M.D., MD of DM, Latijn: Medicinæ Doctor) is de academische titel of graad die gevoerd wordt door artsen in Angelsaksische landen. De M.D. is in Canada en de Verenigde Staten echter niet een doctoraat maar een ‘graduate degree’ op doctoraal niveau.

“In Flanders Fields”.
Gesigneerd door John McCrae.

“In Flanders Fields” - de reden
Terwijl hij zich nog steeds aan het front bevond, leidde hij op 2 mei 1915 de begrafenis van zijn goede vriend en oud-student Alexis Helmer die omkwam tijdens de slag. De dag erna, op 3 mei 1915, sterk onder de indruk van de gebeurtenissen van de voorbije maand en de dood van zijn vriend, schreef hij achter in de laadruimte van een ambulance zijn gedicht, “In Flanders Fields”.

Sergeant-majoor Allison die de post van de brigade rondbracht, keek toe terwijl McCrae het gedicht schreef. Hij merkte dat McCrae regelmatig naar het graf van zijn vriend keek terwijl hij verder schreef. McCrae liet

dit zien aan Allison en deze vond het gedicht een exacte beschrijving van het tafereel dat zich vlak voor hen bevond. Ontevreden met zijn werk, zou McCrae het blad papier verfrommeld hebben en weggegooid. Gelukkig kon men McCrae overtuigen het toch te publiceren. Hij stuurde dit eerst naar The Spectator in Londen waar het werd geweigerd. Het zou pas op 8 december 1915 anoniem gepubliceerd worden in het Britse PUNCH-magazine. Op het jaaroverzicht werd wel bij het gedicht zijn naam vermeld. Kort na de publicatie werd McCrae's “In Flanders Fields” echter het meest populaire Engelse gedicht van de Eerste Wereldoorlog. Het werd vertaald in vele talen en gebruikt in talloze geldinzamelingscampagnes voor de oorlogsinspanning.

In deel 3 van “Klaproos in Vlaamse Velden” gaan we verder met het gedicht “In Flanders Fields” van John McCrae. □

Groote Oorlog

“De Groote Oorlog” - geschiedkundig (deel 1)

door Walter Gysen

Een oorlog wordt niet uitgevochten van vandaag op morgen. Dat vereist spanning en voorbereiding van verschillende of minstens twee landen. Deze zaken kunnen soms jaren sluimeren tot er één of andere aanleiding ontstaat om de bom te laten barsten.

In principe moeten we teruggaan naar de Frans-Duitse oorlog van 1870/1871 waar het Franse leger in Metz door de Duitsers omsingeld en een tweede Frans leger in Sedan verslagen werd. Het Franse keizerschap viel, Parijs werd belegerd en beschoten en koning Willem I van Pruisen werd op 18 januari 1871 tot Duits keizer uitgeroepen en dit in de spiegelzaal van het paleis van Versailles. Bij de verdragen van Versailles, bevestigd door het verdrag van Frankfurt, moest Frankrijk Elzas en Lotharingen met de stad Metz aan Duitsland afstaan evenals een schadevergoeding van 5 miljard te betalen binnen de drie jaar. De oostelijke Franse departementen werden zolang door Duitsland bezet. Dit wekte uiteraard bij Frankrijk de revanche-gedachte op.

1884 - Keizer Wilhelm I van Duitsland in generaalsuniform

Duitsland kreeg door toedoen van rijkskanselier Bismarck eindelijk de langverwachte éénmaking en was met een bevolking van 40,8 miljoen inwoners een staat waarmee Europa wel degelijk rekening moest houden. Duitsland kende toen reeds de algemene dienstplicht.

Anton von Werner: Proclamatie van keizer Wilhelm I (Oprichting van het Duitse Rijk) op 18 januari 1871 met Bismarck als centraal figuur in een wit uniform in de Spiegelzaal van Versailles. (In werkelijkheid was Bismarck die dag onopvallend gekleed.)

In 1882 ontstond de “Triple Alliantie” tussen Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië tegen een eventuele Franse aanval op Italië en Duitsland. Duitsland ondernam pogingen om ook Engeland hierbij te betrekken. Dat lukte echter niet.

In 1892 sloot Rusland en Frankrijk een defensief verbond. In 1904/1905 leed Rusland tijdens de Russisch-Japanse oorlog een zware nederlaag waarbij de vloot volledig werd vernietigd. In 1907 wordt de Russisch-Engelse entente gesloten. Met Frankrijk werd een marineverdrag gesloten voor de hernieuwing van de Russische Oostzee- en Zwarte-zeevloot. Reeds in 1874 werd de algemene dienstplicht ingevoerd. Met nieuwe leningen in Frankrijk werd de Russische defensie uitgebreid. Ondertussen staken de eerste tekenen van de revolutie de kop op.

Groot-Brittannië voerde sedert de vroege middeleeuwen strijd op het vasteland en zeker in Frankrijk om zijn Franse gebieden te bewaren.

Na het verlies van zijn laatste gebied Calais moest het zijn invloed ergens anders zoeken. Het werd met de uitbreiding van zijn handels- en oorlogsvloot de grootste zeemacht ter wereld. Op het Europees vasteland werd het zo wat de scheidsrechter in de talrijke oorlogen die er werden uitgevochten. Bij de vredesverdragen liet het zich als bemiddelaar flink betalen met kolonies die over de ganse wereld verspreid lagen, maar toevallig steunpunten werden voor de Britse vloot op weg naar Indië, Australië en het verre oosten. Engeland had in 1914 de grootste zeevloot en behield die ook in de tweede wereldoorlog. Daarna werd ze voorbijgestoken door de Verenigde Staten van Amerika.

Bismarck als de *IJzeren Kanselier*, met een Pickelhaube op het hoofd (1880)

Oostenrijk-Hongarije voelde stilaan zijn macht als keizerrijk teloor gaan. Pruisen was nu aan bod. Op 3 juli 1866 werden in de slag bij Königgrätz zowel Oostenrijk als zijn bondgenoten verslagen. Bismarck sloot een voorlopige vrede om de eis tot schadevergoeding van Frankrijk alsmede de interventie van Rusland en om in de toekomst Oostenrijk als bondgenoot te winnen. Wel was Oostenrijk-Hongarije behept met de oproerige Balkan. Een echt kruisvat met tegenstellingen tussen verschillende godsdiensten en culturen.

Tussen het begin van de twintigste eeuw en 1914 waren er talrijke conflicten. Men sprak van een “koude oorlog” en een gewapende vrede. Dit leidde tot het ontstaan van twee grote blokken de “Triple Alliance” met Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië en de “Triple Entente” Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Rusland. Er was niet veel nodig om een oorlog te doen losbarsten. □

Geraadpleegde bronnen:

De Eerste Wereldoorlog 1914-1918, auteur John Keegan, uitgeverij Van Halewijck.
De Eerste Wereldoorlog, auteur Luc de Vos, uitgeverij Davidsfonds Leuven.

Beroering bij de bakkers van Berchem 1744-1746

door Hugo Lambrechts-Augustijns

De molenaar van de Berchemse windmolen behoorde bij het Antwerpse molenaarsambacht, niettegenstaande de molen buiten de *kuip* van Antwerpen stond. In de achttiende eeuw vormde deze positie een wrijvingsvlak met de ontvanger van de dorpslasten¹. Het grondgebied van Antwerpen, de '*kuip*' genaamd, werd begrensd door zeven genummerde grenspalen of 'handen'. Grenspaal vijf stond op het kruispunt van de Grote steenweg met de Boomgaardstraat (waar hij nu terug staat tegenover de brouwerij De Koninck). Deze situatie had een weerslag op de positie van de Berchemse bakkers. In de jaren 1744-1746 lieten onze bakkers verschillende verklaringen noteren bij enkele notarissen.

Op verzoek van Jacobus Lauwers senior, Gaspar van den Wijngaert², Laureys Popelman, Jacobus Lauwers junior, Franciscus de Lattin, Jan van Os en Peeter van Os, allen bakkers te Berchem, attesteert notaris Melchior Frans Peeters op 11 maart 1745 de verklaringen van Guiliam Sergijsels, oud omtrent 60 jaar, Daniel Sergijsels, zoon van Guiliam en Lambrecht van Laken, oud omtrent 53 jaar, alle drie vrije meester-molenaars van Antwerpen³.

Al het graan dat op hun molens en op alle andere molens, gestaan buiten de stadspoorten, wordt gebracht door de inwoners van de heerlijkheden van het Kiel, de Markgravelei en de parochie van Sint-Willibrordus,

1 Hugo Lambrechts-Augustijns, "De windmolen van Berchem", in: *Heemtenberg*, jg. 13, nr. 75, mei-juni 2005, pp.13-17.

2 Over de bakkersfamilie van den Wijngaert in Berchem schreven we in *Heemtenberg*, jg. 17, nr. 98, april-mei 2009, pp. 18-19.

3 SAA, N 2808; f° 105, 11 maart 1745, notaris Melchior Frans Peeters.

alle gelegen binnen de '*kuype ende handt deser stadt*' mocht van '*alle oude tijden zo lang zij attestanten gedenken zijn hebbende tot de dag van heden*' vrij op de voorschreven molens te malen gebracht worden, zonder dat enige accijnzen moesten aangegeven of betaald worden. Sedert het jaar 1728 is het molenaarsambacht in een '*corf*' gaan malen. Het maalloon van dergelijk gemalen graan werd in een gezamenlijke rekening tussen de molenaars van '*drie tot drie maanden*' vergoed.

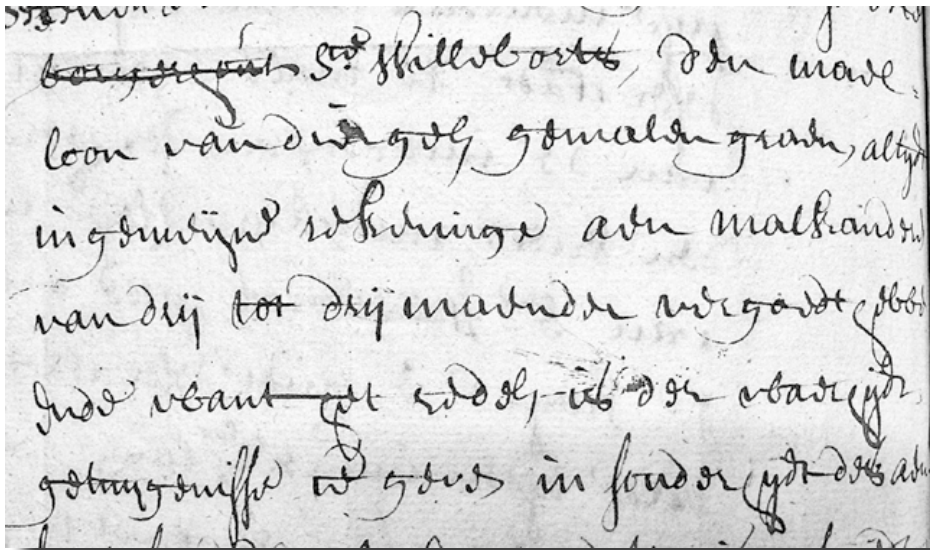
Met de Sint-Willibrordusparochie werd niet deze van Berchem bedoeld, maar wel de parochie op het Sint-Willibrordusveld. Daar stonden in de achttiende eeuw de meeste Antwerpse windmolens. Met malen in een '*corf*' bedoelen de molenaars dat zij in 1728 een onderlinge '*tour*' invoerden, zoals de schippers hun 'beurt' hadden. Volgens Prims kon iedereen in 1729 weer een molenaar naar eigen keuze nemen⁴. Het is dus verwonderlijk dat de molenaars het toursysteem nog aanhalen in attestaties van 1745.

Twee dagen later, 13 maart 1745, verzoeken dezelfde bakkers notaris Pieter Huybrechts een verklaring te noteren van Petrus Kennis⁵, oud omtrent 50 jaar en de vrije molenaar op de windmolen van Berchem. De attestatie is nagenoeg identiek aan deze van bij notaris Peeters⁶. Ook hier wordt de uitdrukking '*van drij tot drij maenden*' gebruikt, zodat we mogen aannemen dat de notaris geen schrijffout maakte (zie figuur 1). Men bedoelt dat het maalloon om de paar maanden uitbetaald wordt aan de respectieve molenaars.

4 Floris Prims, *Het herfsttij van het corporatisme te Antwerpen*, Antwerpen-Utrecht, 1945, p. 25.

5 We noteerden Jan Kennis als de molenaar van Berchem van 1727 tot 1748 (zie: De windmolen van Berchem, *Heemtenberg*, nr. 75). Petrus Kennis zal als familielid van Jan Kennis als molenaar actief geweest zijn op de Berchemse windmolen. Petrus Kennis was gehuwd met Maria Theresia Verhaegen, dochter van Petrus Verhaegen, de vorige molenaar te Berchem, en Isabella Mertens.

6 SAA, N 2125, f° 132, 13 maart 1745, notaris Pieter Huybrechts.

Figuur 1 – Stadsarchief Antwerpen, N 2808, notaris Melchior Peeters foto HLA

Er roert dus wat bij de bakkers. De uitbarsting kwam in feite enkele weken daarvoor. Dezelfde bakkers verzoeken op 9 april 1745 notaris Pieter Huybrechts om het relaas van Cornelis Seldenslagh, bakkersgast bij Gaspar van den Wijngaert te noteren⁷.

Op 19 februari 1745 leverde Cornelis Seldenslagh brood aan huis bij enkele inwoners van de Markgravelei. Gekomen aan de 'Meireminne' kwamen vijf officieren van de Colve bij hem en vroegen: "Willen wij u broodt voor de helft helpen dragen?" Cornelis antwoordde: "Ick heb't nu soo verre gedragen, 'k sal't nu wel voorts dragen." De officieren zeiden: "Wel dan nemen wij't u af en wij apprehenderen u in de naem van Parremans."⁸

Parremans is een bakker op de Sint-Jorissteenweg, binnen de hand van de stad. Zij wilden Cornelis een 'braseletten' aan de handen doen om hem daarmee te leiden, maar om dit te voorkomen, wilde hij gewillig

⁷ SAA, N 2125, f° 163, 9 april 1745, notaris Pieter Huybrechts.

⁸ Apprehenderen en in gevangenis stellen (Emile van Emstede, *Glossarium Iuris Brabantici* 1222-1781)

meegaan om voorschreven Parremans te spreken. Toen de groep omtrent de 'wercken deser stadt' kwam, zeiden de officieren: "Neen, we sullen in de stadt gaen (om) de dekens van't ambacht (te) spreken." In de stad vonden zij de dekens van het molenaars- en bakkersambacht in de herberg 'den swerten Ruyter'. Ouderman Kivits zei tegen de officieren dat zij Cornelis moesten begeleiden naar 'den gevangenen Steene'.

Cornelis werd aanstonds naar het Steen gevoerd en verbleef daar tot 20 maart. Dat is een volle maand !!! Toen werd Cornelis bij akkoord vrijgelaten. In deze periode lieten de Berchemse bakkers voorgaande getuigenissen van de molenaars attesteren.

De ambtenaren van de colve zijn gerechtsdienaars die alle delicten waarvan zij kennis krijgen, kenbaar maken aan de schout, de burgemeesters en de schepenen. Vrijdags moeten zij aanwezig zijn in de vierschaar om de gevangenen te halen en terug te brengen naar de gevangenis.⁹ Op 17 oktober 1326 worden aan de schout twee kolfdragers toegewezen. Op 8 september 1342 staat hertog Jan III, met toestemming van de schepenen, toe dat het er vier worden. Deze functies werden voor de duur van zes jaar verpacht.¹⁰

Een kolf is een knots of knuppel, vaak voorzien van een ijzeren, loden of metalen punt. Het Latijnse '*clava ferrea*' betekent een 'strijdknobs'¹¹. Cornelis Seldenslagh had echter problemen met vijf gerechtsdienaars. Mogelijk mochten in de achttiende eeuw meer dan vier kolfdragers aangesteld worden.

⁹ Jos van den Nieuwenhuizen, "Bestuursinstellingen van de Stad Antwerpen '12de eeuw-1795)", in: De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Brabant en Mechelen tot 1795, Algemeen Rijksarchief, 2000, p. 496.

¹⁰ Jos van den Nieuwenhuizen, o.c., p. 480.

¹¹ Een slagwapen in de vorm van een metalen staf met een versterkte kop.

De bakkers zijn uiteraard niet akkoord met de aanmatigingen van de Antwerpse bakker en zij verzamelen verschillende personen om hun gelijk te staven.

Op 7 april 1745 verschijnen Peeter Verelst, oud omtrent 58 jaar en wonende in de Meireminne op de Markgravelei, Jan Faes, oud 39 jaar en wonende in voorschreven Markgravelei bij de *Asdijn*, Jan Baptista Fontijn, oud omtrent 30 jaar en wonende op Haringhrode, Anthoni Janssens, oud omtrent 38 jaar en wonende in de Markgravelei bij de *Asdijn*, Marcus Moens, oud omtrent 40 jaar wonende in de Markgravelei op de hoek van de Cruysstraat, en Joseph Somers, wonende in de *Papenaey* op de steenweg van Sint-Joris.

Allen wonen zij binnen de kuip, maar buiten de stadspoorten. Op heden bezochten zij zes verschillende bakkers binnen de stad. De eerste comparant bezocht bakker Croes op de Sint-Jacobsmarkt, de tweede comparant bakker Gillekens op de Meir, de derde comparant bakker Schuddewegen op de Cauwenbergh en de laatste drie comparanten bij bakker Anthonissen in de *Heyl met de Huyckstraat*, bij de Paters Minderbroeders en bij bakker van der Linden in de Venusstraat. Zij verzochten deze bakkers bij hen thuis brood te willen leveren. De bakkers antwoordden allen geen tijd te hebben om het brood buiten (de stadsmuren) te brengen.

De attestanten verklaren dat hun brood steeds *'liberlijck'* aan huis werd gebracht door de Berchemse bakkers, zonder dat daar ooit problemen mee waren, totdat ongeveer vijf weken geleden de officieren van de *colve* het brood van de knecht van Gaspar van den Wijngaert afnamen.

De relatie bakker-beenhouwer kon soms ook verstoord worden. Dit ondervond de bakker van 'de Roose'. Op 3 juni 1744 begaf notaris Jan Baptist van Dun zich naar mijnheer van Gansen, beenhouwer en herbergier te Berchem.¹² Van Gansen had voor een aantal weken tegen de muur van verzoeker Petrus Bernardus de Bridt, noordwaarts van de bakkerij genaamd 'de Roose'¹³, een varkenshok gebouwd, "*waer inne hij alreede heeft gestelt veele verckens tot groote prejuditie (nadeel) van de requirant (verzoeker)*".¹⁴

De notaris moest protesteren en verzoeken dat het hok onmiddellijk afgebroken wordt.

Jan Baptist van Dun ontmoet daar enkel de echtgenote van de beenhouwer en zij belooft "*dat sij sulcx aen haeren man soude seggen.*" Ten laatste vrijdag zou haar man de notaris van antwoord dienen. Die heeft dit echter niet gedaan en op 6 juni begeeft de notaris zich opnieuw naar van Gansen. Deze was nu wel aanwezig en beloofde het varkenshok af te breken.

De geur van vers gebakken brood in een bakkerij is de beste reclame voor de bakker en vermenging met een varkensluchtje bevordert niet direct de appetijt.

Hopelijk mochten de Berchemse bakkers daarna zonder problemen terug brood leveren op Haringrode en de Markgravelei. De verstandhouding tussen hen en de Antwerpse bakkers zal in de achttiende eeuw gespannen blijven. Naast de molenaars zijn ook de bakkers gevoelig voor ambachtslui van buiten de kuip die binnen hun territorium actief zijn. □

¹² SAA, N 3997, f° 37, 1 juni 1744, notaris Jan Baptist van Dun.

¹³ Hugo Lambrechts-Augustijns, Toponiemen in de dorpsrekeningen van 1668 en 1670-1671, in: *Genealogische sprokkelingen*, uitgave VVF, CD-B 18, 2009, pp. 57-61. Het toponiem 'de Roose' komt niet voor in deze opsomming.

¹⁴ E. van Emstede, *Glossarium Iuris Branbantici 1222-1781. Prejudicie of prejuditie: nadeel, schade.*

Berchem Sport 1966-1969:

Bijna naar 3de en daarna aan de top in 2de (deel 1)

door Jos Vandermaelen

Typeploeg 1966-1967:

keeper: Firlefijn Dirk

verdediging: Jacob Gène (De Mot Robert) / Busschots Roger

Schellens Frans / Mintjens Jules

halflijn: Van de Sompel Robert / Wilssens Etienne

voorlijn: Dupont Johnny / Lievens Jan / Verlinden Jos

Wegge Louis.

Het backpaar Leo Goris – John Vercammen, dat 4 jaar terug geel-zwart mee naar de hoogste afdeling had gebracht en samen goed voor meer dan 500 wedstrijden in de eerste ploeg, was na de degradatie definitief uit het fanionteam verdwenen; bij Crossing Molenbeek kon men trouwens in de verdediging een oude rot als John nog goed gebruiken.

Berchem begon de competitie bijgevolg met een viertal nieuwelingen, waarvan alleen Gène Jacob en Johnny Dupont meer dan twee derde van de matches speelden. Vanaf dit seizoen waren ook vervangingen in de loop van de wedstrijd toegestaan. De eerste 2 matches werden evenveel nederlagen; als dan de derde speeldag op 18 september met 3-0 van SK Sint-Niklaas gewonnen werd, dacht men de ploeg gelanceerd.

Het verliep echter helemaal anders, want de volgende 5 matches leverden met een doelpuntenverhouding van 1 voor en 14 tegen geen enkel punt meer op. Ook de inschakeling van Etienne Wilssens op het middenveld en Dirk Firlefijn in het doel brachten geen verbetering: na 8 wedstrijden was Berchem rode lantaarn-drager geworden.

Toen op 6 november tegen de derdelaatste Union met 0-3 verloren werd en de achterstand op de 14e vier punten bedroeg, begonnen de Berchem-aanhangers een regelrechte afdaling naar derde te vrezen. Het was nog niet gedaan, want er volgden weer 4 nederlagen, zodat na 13 speeldagen Berchem met één wedstrijd meer betwist, al 6 punten achterstond op de derdelaatste Union Namen.

Voor de thuismatch tegen Eisden op 18 december kreeg Roger Busschots bloemen ter gelegenheid van zijn tienjarig optreden in de eerste ploeg en daarna werd dankzij een voltreffer van Robert Van de Sompel 7 minuten voor tijd de tweede zege van het jaar behaald.

De 15e speeldag op 15 januari 1967 stond op het Rooi de confrontatie met rechtstreeks concurrent Namen op het programma. Carlo De Coster was definitief uit het eerste elftal verdwenen en werd vervangen door de ervaren Louis Wegge, terwijl ook de geroutineerde Jan Lievens als rechtsbuiten zijn wederoptreden deed. Onder hun beiden zorgden ze voor 3 goals en Johnny Dupont nam de overige 3 voor zijn rekening. Deze 6-0-overwinning en de ingelopen achterstand op de Waalse ploeg betekenden meteen een morele opkikker voor geel-zwart.

De volgende maanden werd er met Namen voor de voorlaatste plaats haasje-over gespeeld. Op 23 april, de vierde laatste speeldag, moest Berchem te Eisden in het veld tegen de plaatselijke ploeg die de geel-zwarten met één punt voorafging. Berchem leed een nederlaag met de kleinste score, maar gelukkig voor hen verloor Namen ook.

De Rooi-ploeg won dan weer de volgende twee matches, waarvan een onverwachte zege op bezoek bij Waterschei, en steeg de voorlaatste speeldag naar de twaalfde plaats.

Er waren nu nog vier kandidaat-afdalers:

Berchem	22 punten	–	9 winstmatches
Herentals	22 punten	–	7 winstmatches
Eisden	21 punten	–	8 winstmatches
Union Namen	20 punten	–	8 winstmatches.

Berchem moest dus minstens één punt halen om zekerheid te hebben volgend seizoen niet in derde te moeten spelen.

Voor de match tegen CS Verviers op 7 mei was de spanning op het Rooi te snijden: de 3 andere concurrenten speelden immers ook thuis. Rond het halfuur kreeg Berchem door een goal van de bezoekers al een morele opdoffer; gelukkig voor de geel-zwartten haalde in dezelfde minuut Beveren bij Namen zijn 1-0-achterstand op. Terwijl in de tweede helft Berchem vruchteloos naar een doelpunt op zoek trok en zowel Herentals als Eisden aan de winnende hand waren, was het in Namen met nog ongeveer een halfuur te spelen 2-2 geworden.

Toen de scheidsrechter 7 minuten voor affluiten penalty voor Berchem blies, leek de zaak zo goed als beklonken. De anders zo trefzekere Frans Schellens miste echter de kans om gelijk te maken. De Berchem-supporters hadden het laatste decennium geen spannender competitie-einde meer beleefd: een eventuele Naamse goal betekende een testmatch, waarin de Walen door hun zege tegen de Wase topploeg mentaal sterker zouden staan. Zover kwam het niet, want Beveren dat reeds zeker was van promotie naar eerste, bezat ook nog de ambitie om kampioen te worden en scoorde tot grote opluchting van de Berchem-aanhang 4 minuten voor het einde het winnende doelpunt.

Eindrangschikking :

	M	W	V	D	GV	GT	P	
1. Beveren	30	19	6	5	69	30	43	
2. Olympic	30	18	5	7	52	23	43	
14. Berchem	30	9	17	4	30	46	22	
15. Union Namen	30	8	18	4	35	63	20	□

Juf Antoinette Creytens haalt nog herinneringen op door Philippe Huijghebaert

In Heemtenberg nr. 117 publiceerden we de herinneringen van Juffrouw Antoinette aan het bombardement op Mortsel, toen ze in het schooljaar 1942-43 les gaf in de basisschool van de Heilige Familie. Deze tekst verscheen eveneens in het tijdschrift voor de oud-leerlingen van Sint-Willebrord- Heilige Familie, Ter Wille Van, 20ste jrg., nr. 3, september 2013. Hervé Daras (Jozef Weyns-eremerk, 2009) bezorgde haar die tekst. Prompt schreef de 90-jarige een brief aan hem terug.

Wingene, 17 oktober 2013

Aan de Heer Hervé,

Wat een verrassing! Een tijdschrift vanuit Antwerpen en daarin mijn bijdrage terug te vinden over mijn bezoek aan Hertsberge, een verteluurkje voor de Heemkundige Kring aldaar. Spijtig dat het onderwerp nog altijd pijn doet. Neen, Berchem kan ik niet vergeten en nu denk ik niet alleen aan al het verschrikkelijke dat ik meegemaakt heb maar ook aan het grootste deel van het jaar dat ik mocht doorbrengen met mijn leerlingen, in alle rust en vrede.

Ik zie ze nog allemaal voor mij en ik ken nog hun namen:

Mariette Fillet, die abdis geworden is van het Slot van Maele te Brugge. De zusters zijn daar nu ook weg en ik ken hun adres niet. Met kerstdag schreef ik nog ieder jaar naar Mariette. Mariette zat in het derde leerjaar, samen met Olivia Schiltz en Suzy Joossens.

In het tweede leerjaar zaten: Annie Fillet en Lisette Joossens.

In het eerste leerjaar: Christiane Lescrenier, Christiane Van Hoesten-berghe, Antoinette Dierckxens, Emmanuela Dierckx.

Wat is er van die leerlingen geworden?

Het was zo'n mooie tijd, tot 5 april (1943). Dan kwam Hertsberge, dat ook naar de oorlog rook. En dan Wingene, waar ik in mijn element was

in het eerste leerjaar. De schoolfoto werd ook gepubliceerd. Die hangt in mijn woonkamer. Ik toonde die foto aan de kinderen in Hertsberge. Ik zegde: “Al die onderwijzers zijn reeds overleden.” “Maar gij niet!” riep een meisje uit het eerste leerjaar. O ja, ook in het eerste leerjaar mocht ik gaan vertellen hoe dat vroeger was: lesgeven in oorlogstijd. Dat eerste leerjaar is altijd mijn lievelingsjaar geweest.

Wat vliegt die tijd toch heen. Die 90 jaar is reeds met een half jaar verlengd. De dokter kwam gisteren op “routine”-bezoek en gaf me intussen een inenting tegen de griep. Al de rest was weer prima in orde. “Ik ken geen twee zulke in Wingene” zei hij. “Lachen, vertellen en schrijven” zo blijft men “jong”.

Schrijven doe ik iedere dag. Ik ben weer aan een nieuw boek begonnen. Ditmaal uitsluitend voor onze kinderen en kleinkinderen, voor mijn zus en broers. De titel zal zijn: “O huizeke”. Van alles wat er in het huis staat en in de tuin, heb ik foto’s genomen en daarover gaan dan al mijn herinneringen. Er is veel werk aan maar ik *jeun* me daarin. Ik heb gemakkelijk praten, ik voel nergens pijn. Het is nu een kwestie van mijn evenwicht niet te verliezen, wat reeds tweemaal gebeurde.

Onze Mijnheer Pastoor, die enkele dagen geleden begraven werd, zegde me eens: “Schrijft ge altijd zulke lange brieven? ...” Het lijkt er weer op dat het zo zal zijn.

Mijnheer Hervé, van harte dank voor de brochure. Ik las het afscheidswoordje voor twee verdienstelijke leerkrachten. Twee dagen geleden vond ik ook de twee afscheidswoordjes uitgesproken door de directeur voor André en ik, toen we op pensioen gingen. De kinderen zullen er deugd aan beleven.

Het eindpunt komt er aan. Van harte dank, Mijnheer Hervé, omdat ge mij die brochure hebt opgestuurd. Ik heb er deugd aan beleefd. Nu wacht ik tot er iemand binnen komt, die de brief kan meenemen. Als het regent kan ik niet naar buiten: met een stok gaan, een paraplu vast houden en links niets zien, is moeilijkheden zoeken. De poetsvrouw of de klusjesman zal de brief graag meenemen.

Van harte!
Antoinette Creytens

“Wat is er van die leerlingen geworden?” vroeg juf Antoinette zich af. In het schoolarchief van de Heilige Familie vonden we volgende sporen: In het “stamregister van de vrije (betalende) school” staat dat Antoinette Creytens er les gaf van 15 september 1942 tot 15 juli 1943. De grote vakantie viel toen twee weken later dan vandaag.

In het inschrijvingsregister dat van 1905 tot 1954 werd bijgehouden en 2804 inschrijvingen telt, staan alle genoemde leerlingen vermeld met hun inschrijvingsnummer, inschrijvingsdatum, naam en voornaam, geboortedatum, van welke school zij komen, hun adres en het beroep van hun vader, en wanneer zij de school verlieten.

Emmanuelle Dierckx verliet in oktober 1944 de school omwille van de “bombes volantes”.

Annie Fillet veranderde in 1948 van studierichting om naar de beroepsschool in ‘Vieux Dieu’ te gaan.

Vijf leerlingen verlieten de school rond hun 15 jaar na het toenmalige vierde, nu het derde middelbaar. Het behalen van het diploma lager secundair onderwijs was blijkbaar een moment waarop veel meisjes met studeren stopten, ‘fin d’ éducation’: Lisette en Suzy Joossens, Christiane Lescrenier en Olivia Schiltz. Alleen Antoinette Dierckxens verhuisde naar het Pensionat Saint-André te Bruxelles.

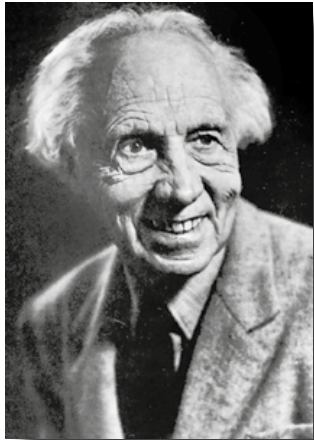
Slechts twee leerlingen behaalden hun diploma secundair onderwijs in de Heilige Familie: Mariette Fillet en Christiane Van Hoestenbergh.

Beide namen vinden we ook terug in een schriftje met uitslagen van de leerlingen van de retorica en hun verdere studies. Mariette Fillet ging klassieke filologie studeren en Christiane Van Hoestenbergh rechten.

Alleen van Mariette Fillet kennen we de huidige situatie. Zij is als Zuster Johannes Fillet abdis van de Sint-Trudoabdij. Deze was tot enkele jaren geleden gevestigd in het kasteel van Male bij Brugge, een voormalig slot van de Graven van Vlaanderen, vandaar ook de ‘abdij van Male’. Ondertussen zijn de zusters verhuisd naar Brugge. □

Eugeen Yoors - Berchems kunstenaar (deel 1)

door Mia Verbanck

Leven

Eugeen Yoors werd geboren in Antwerpen op 7 november 1879. Amper 3 jaar, reisde hij in 1882 met zijn Spaanse moeder Isabella Francisca van der Eechen van Antwerpen naar Andalusië. Zijn vader, de Vlaming Constantius Alexander Yoors, was in Coria del Rio bij Sevilla fabrieksdirecteur en plaatsvervangend consul geworden. De zuiderse mentaliteit, de overweldigende natuur, het

felle zonlicht en dito kleuren zouden de kunstenaar voor de rest van zijn leven beïnvloeden. Hij werd opgevoed in het Spaans en het Frans en volgde lessen aan de Academie in Sevilla. Op 20-jarige leeftijd kwam hij terug naar Antwerpen om er te studeren aan de Academie (met leraren als Nicaise De Keyser en Jozef Van Lierus) en aan het Hoger Kunstinstituut. Daarna vervolmaakte hij zich aan de École des Beaux Arts in Parijs waar hij medestichter was van het tijdschrift "Les Entretiens Idealistes" (verscheen tot 1914) en maakt er kennis met de kunstkring Péladan. Hij reisde ook naar Engeland, Duitsland, Zwitserland en Nederland. In 1907 vestigde hij zich in Antwerpen, maar hij zou wereldburger blijven in hart en nieren.

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, werd hij op 35-jarige leeftijd gemobiliseerd en ingelijfd bij het '5de Vestingregiment voor de verdediging van de Versterkte Stelling Antwerpen'. De Antwerpse fortengordel bezweek onder het zware vijandige geschut. Het Belgische leger

trok terug, richting IJzer. Zo'n 33.000 soldaten trokken naar Nederland om niet krijgsgevangen gemaakt te worden. Eugeen Yoors werd samen met heel wat lotgenoten op 10 oktober 1914 geïnterneerd nabij De Klinge op de grens tussen België en Nederland. De dag nadien werd hij tijdelijk overgebracht naar het tentenkamp in Amersfoort tot het barakkenkamp in Zeist later klaar was. Het regime in het kamp Zeist was streng en de sfeer was er somber. Veel meer dan eten en slapen viel er in het kamp in de eerste oorlogsmaanden niet te beleven. Vanaf januari 1915 verbeterde de situatie en artistiek aangelegde Belgen konden na een tijdje hun talenten ontplooiën. In het kamp richtte Eugeen Yoors, samen met enkele andere Belgen waaronder Rik Wouters en Joe English, een teken- en schilderatelier in. Zelf portretteerde hij honderden kampgenoten. Zo bezorgde hij zijn medegevangenen en zichzelf een welkome afleiding.

Zijn grootste geluk tijdens zijn interneringsperiode was het huwelijk met de dertien jaar jongere Magda Peeters (31/01/1892). Zij was letterkundige en internationaal pacifiste die reeds in 1918 in een Nederlands dagblad schreef: "Gelijk loon voor gelijk werk voor de Vlaamse vrouw." Ze huwden op 6 juli 1918 in het houten kapelletje van het kamp. Yoors had er enkele maanden eerder een paar muurschilderingen aangebracht. Het koppel bewoonde nadien een huisje in het Elisabethdorp.

Samen met architect Flor Van Reeth en Felix Timmermans stichtte hij de kunstenaarsgroepering De Pelgrimbeweging (1924 tot 1931), een groep die streefde naar een heropleving van de katholieke Vlaamse kunst en zo de mens dichterbij God wilde brengen. Verder

Yoors en Van Reeth

maakten o.a. de architect Jef Huygh, schilder Dirk Vansina, componist Renaat Veremans, de schrijvers Ernest van der Hallen en Gerard Walschap er deel van uit. Ze wilden de geest van christelijke solidariteit onder de katholieke kunstenaars bevorderen door elkaars werk te steunen. Ze wilden de katholieke Vlaamse kunst hoger opvoeren en ze in het cultureel leven de plaats geven die haar rechtens toekwam. In 1927 en 1930 zetten ze grote tentoonstellingen op met kunstenaars uit binnen- en buitenland.

In 1925 liet het echtpaar Yoors-Peeters een modernistisch huis bouwen in de

Troyentenflaan 24. Het wordt toegeschreven aan architect Paul Smekens (1890-1983, architect van het Zeemanshuis), maar ook Magda Peeters zelf wordt als ontwerpster genoemd. Het huis werd op 3 april 1995 door de provincie Antwerpen bestempeld als 'beschermde cultuurpatrimonium'. Yoors verbleef in Engeland van 1940 tot 1949. Hij zou er ook nog vaak terugkeren.

De kerkelijke overheid stond achterdochtig tegen de vernieuwing die hij voorstond. Vele jaren vonden zijn werken, buiten enkele kerken in Wallonië, maar genade in de ogen van enkele kloostercongregaties en particulieren.

Het huis van Yoors in de
Troyentenflaan 24

Talrijke ontwerpen voor kerken werden door de diocesane overheid geweigerd. Onder deze bemoeilijking heeft hij bitter geleden. Hij was de tachtig al voorbij toen de kerkelijke overheid eindelijk zijn verdienste erkende en hem een pauselijke ridderorde toekende. En toch was geen ontgoocheling bij machte zijn scheppingsdrift of zijn geloof uit te doven. Zo schrijft August Vanistendael in 1979.

De 80-jarige Yoors droomde nog van project waarmee hij al 40 jaar bezig was, samen met zijn vriend architect Flor van Reeth: de kerk van de Opstanding. De kerk zou bestaan uit drie delen, telkens ingeleid door een groot glasraam. Eerst de *Schepping*, dan het *Oordeel* en boven het altaar het *Laatste Avondmaal*. Rond het altaar kapellen met de martelaars. Hij zou er veel voor overgehad hebben dat eens te mogen uitbeelden: Christus, die het brood breekt bij het Laatste Avondmaal. Het is bij een droom gebleven ...

Eugeen Yoors stierf, volledig blind, in Berchem op 1 april 1975. Hij was toen 95. Hij werd op 12 april 1975 in Onze-Lieve-Vrouw Middelaars begraven. Zijn echtgenote Magda Peeters overleed 14 jaar later, in 1989. Zij was 97. Hun graf bevindt zich op het Schoonselhof.

Zoon Jan Yoors (1922-1977) was wereldbekaamd wandtapijtkunstenaar, schrijver, zigeunerkenner, beeldhouwer en fotograaf die sinds 1950 in New York leefde en werkte. Dochter Beatrix Yoors (1928-2007) zette zich in voor het behoud van het gedachtegoed van haar ouders en broer Jan, voor milieuvriendelijke benaderingen, biologische tuinbouw, concrete tastbare solidariteit en wederzijds respect.

Een uitgebreide bespreking van het leven en werk van Eugeen Yoors vindt je op de website van Onze-Lieve-Vrouw Middelaars: <http://www.kerknet.be/parochie/76/content.php?ID=15289>. □

Kring voor Heemkunde Berchem vzw

Expositie:

**“100 jaar
Kon. Harmonie
De Vriendenkring”
25 mei - 1 juni 2014**

Open van 14 tot 17 uur

Museum en Documentatiecentrum “Schaliënhoeve”

Rooiplein 6 - 2600 Berchem (Domein Park-West - La Piazza)

Info: 03 230 17 51 - 03 292 51 15

info@heemkundeberchem.be | www.facebook.com/heemkundeberchem

KOWALCZYK

sanitair - elektriciteit - verwarming - ventilatie

+32(0)476 686 817

Koffiebranderij- thee
confiserie - delikatessen
doopsuiker

Helios

DE LUCA

Statiestraat 13

2600 Berchem

03/239.24.54

www.heliosberchem.be

Berchem - Deurne - Lint - Merksem - Mortsel - Wilrijk

www.hairfusion.be